

MARZENA MIŚKIEWICZ*

INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK, KRAKÓW

Kiedy firanka jest *firaną*? Semantyka i pragmatyka słowa od XIX wieku do czasów współczesnych (na marginesie prac nad *Wielkim słownikiem języka polskiego PAN*)

Słowa kluczowe: współczesny język polski, chronologia leksykalna, stylistyka, pragmatyka, semantyka.

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00204>

Celem artykułu jest omówienie znaczenia oraz nacechowania stylistycznego, środowiskowego i geograficznego wyrazu *firana* w tekstach od XIX wieku do czasów współczesnych. W różnych słownikach języka polskiego leksem ten został opatrzony kwalifikatorem regionalnym lub środowiskowym handlowym. Trudno jednak pominąć jego liczne poświadczenia z literatury pięknej. Uwagę przykuwają też cytaty, w których słowo *firana* zostało użyte w zamierzony sposób, aby ukazać fizyczną różnicę między tym, co określono *firaną*, a tym, co można by nazwać *firanką*. Dostęp do cyfrowych zasobów źródłowych, takich jak NKJP, Google Books, a zwłaszcza biblioteka Polona, umożliwił przeprowadzenie studiów nad tym słowem w ujęciu diachronicznym. Pomocne okazały się zaawansowane narzędzia wyszukiwania pod kątem chronologicznym, geograficznym, semantycznym i pragmatycznym, z jakich może korzystać użytkownik powyższych baz cyfrowych. Takimi możliwościami nie dysponowali badacze poprzednich dekad.

1. *Firana* jako przykład derywacji wstecznej

Wyraz *firana* to przykład procesu słowotwórczego, przez różnych badaczy nazywanego *derywacją wsteczną*, *alternacją ujemną*, *dezintegracją tematu*, *dekompozycją słowotwórczą* czy *ucięciem*, charakteryzującego się tym, że alternacja jest jedyną cechą różniącą derywat od podstawy. Ten typ derywacji jest szczególnie produktywny w mowie potocznej. Odpowiada za liczne rzeczowniki augmentatywne, często silnie ekspresywne, używane zwłaszcza w określonych środowiskach, por.: *dwója*, *matma*, *lacha*, *sklepiara*.

Tłem powstawania rzeczowników augmentatywnych w wielu wypadkach jest fałszywe pojmowanie przez użytkowników języka podstaw słowotwórczych kończących się literą *-k-*

* marzena.miskiewicz@ijp.pan.pl; ORCID: 0000-0002-4128-528X

z końcówką *-a* w mianowniku liczby pojedynczej jako wyrazów deminutywnych. Za rzekomo zdrobniałe mogą uchodzić słowa typu *puszka*, *flaszka*, w których w procesie derywacji wstecznej opuszczono cząstkę *-k-* albo literę *-k-*, z etymologicznego punktu widzenia niebędącą polskim morfemem (Kreja 1970: 78). Ten proces ilustruje leksem *firana*, utworzony od wyrazu *firanka*, zapożyczonego z niemieckiego *Vorhang* (Sł.) lub *Fürhang* (WSJP PAN). Litera *-k-* w słowie *firanka* nie stanowi sufiksu, a jest częścią rdzenia wyrazu¹. Proces słowotwórczy polegający na ucięciu wygłosowej części wyrazu podstawowego, błędnie utożsamianej z polskim morfemem, jest typowy dla rzeczowników obcego pochodzenia. Bogusław Kreja (1970: 61) wprowadza dodatkowo rozróżnienie między derywacją wsteczną (wskazującą na zależność genetyczną, historyczną form słowotwórczych) i relacją wsteczną (gdymamy na myśli głównie zależność funkcyjną formacji). W tym kontekście wielkopolski wyraz *firana* uznaje za derywat wsteczny, ale nie za relat wsteczny, ponieważ we wskazanym regionie ma on znaczenie neutralne. Ta kwestia zostanie dokładniej omówiona w dalszej części artykułu.

Tadeusz Skulina (1959: 190) wśród potocznych wyrazów augmentatywnych oprócz leksemów takich jak *decha* czy *laga* wymienił *firanę*. Wyraz ten oznacza przedmiot stanowiący wyposażenie gospodarstwa domowego, a omawiany mechanizm słowotwórczy obejmuje właśnie m.in. słownictwo określające przedmioty z najbliższego otoczenia człowieka. Pod znakiem zapytania należy jednak postawić augmentatywność wyrazu, a także jego potoczność, zwłaszcza w polszczyźnie współczesnej. Nacechowanie semantyczne słów *firana* i *firanka* pomagają zweryfikować słowniki języka polskiego oraz uzus, do którego wgląd dają zasoby cyfrowe.

2. *Firana* i *firanka* w słownikach języka polskiego

Z dwóch omawianych wyrazów jako pierwszy w słownikach ogólnych języka polskiego został odnotowany leksem *firanka*. Samuel Linde zdefiniował go jako ‘zasłona wisząca, n. p. u okien, koło łózka’ (L). Wyraz trafił następnie do SWil i SW z podstawowym znaczeniem ‘zasłona’. Początkowo wskazywał na zasłonę z tego względu, że współczesne firanki, wykonane z cienkiego, przezroczystego, ozdobnego materiału, rozpowszechniły się w Europie dopiero w 2. połowie XX wieku. Wyraz *firanka* został odnotowany we wszystkich kolejnych słownikach języka polskiego XX i XXI wieku w znaczeniu ozdobnej, prześwietlającej tkaniny wiszanej na oknie z *genus proximum* *zasłona* (SJPdor, SJPSzym, PSWP, ISJP, USJP) lub *materiał* (WSJP PAN). Hasło nie jest opatrywane kwalifikatorami.

Przyjrzyjmy się w takim razie definicjom słownikowym ujemnie pochodnego derywatu. Słowo *firana* do słowników ogólnych języka polskiego trafiło w 2. połowie XX wieku. Znacznie wcześniej notowano je w słownikach dwu- i wielojęzycznych. W łacińsko-polskim z 1844 roku m.in. jako *firanę* Florian Bobrowski przetłumaczył łacińskie słowo *vestio*. Jedenaście lat później w niemiecko-rosyjsko-polskim Henryk Liebkning (1855) podał *firanę* i *firankę* jako polskie odpowiedniki wyrazu *Überhang*. Analizowane słowo obok *firanki* i *zasłonki* wystąpiło również w niemiecko-polskim i polsko-niemieckim słowniku *Liliput* Ericha Boehmego z 1913 roku.

1 Warto wspomnieć o hasle *firank* notowanym w SGP PAN. Realizacje typu: *furank*, *furhank*, *forhank*, *forhang* funkcjonowały na Śląsku i Mazurach.

Wyraz *firana* musiał być znany leksykografom lub wcześniej występował w innych źródłach i został z nich przepisany. Stanowił synonim *franki*, a niekiedy też *zasłony*.

Definicje *firany* w słownikach języka polskiego przedstawiają się następująco:

SJPDor: ‘p. firanka’;

SJPSzym: ‘reg. p. firanka’;

PSWP: ‘*regionalny* ozdoba, przejrzysta, zwykle biała lub kremowa, zasłona na okno’;

ISJP: ‘Firana to inaczej firanka’;

USJP: ‘*środ. hand.*; zob. firanka’;

WSPP PWN: ‘*środ. hand.*, to samo, co firanka’;

WSJP PAN: ‘prześwitujący materiał ozdobny wieszany nad oknem w celu przysłonięcia go’. Nota o użyciu: „Używane zwłaszcza w opisach produktów handlowych”.

Autorzy haseł słownikowych są zgodni co do znaczenia – *firana* to inaczej *franka* – przez co ich definicje mają przeważnie charakter synonimiczny lub stanowią powtórzenie definicji hasła podstawowego (PSWP, WSJP PAN). Rozbieżności dotyczą nacechowania regionalnego lub stylistycznego. SJPSzym i PSWP włączyły to słowo do regionalizmów, jednak bez wskazania terytorium, na jakim miałyby być używane. Nowsze opracowania – USJP, WSPP PWN i WSJP PAN (w tym wypadku w nocie o użyciu; Żmigrodzki i in. (red.) 2018: 151–153) – skupiły się na charakterystyce pragmatycznej omawianego wyrazu i poinformowały o jego środowiskowym, handlowym nacechowaniu.

Rozpatrzmy użycie wyrazu *firana* z czterech perspektyw – terytorialnej, chronologicznej, semantycznej i pragmatycznej.

3. *Firana* jako wyraz gwarowy i regionalny

Część słowników ogólnych języka polskiego wskazuje na regionalny charakter omawianego wyrazu bez uściślenia, o jaki region miałyby chodzić. SGPKarł nie wymienia żadnego z interesujących nas słów. Inaczej to wygląda w SGP PAN. W gwarach wyraz *firana* (również w realizacjach *fierana* i *furana*) przyjmował zwykle liczbę mnogą w znaczeniu ‘firanka’. Można zauważyć, że notowano go głównie na północ od obszaru dialektu małopolskiego, w gwarach wielkopolskich i mazowieckich, ale także na Śląsku. Realizację *fierana* spotykano na ziemi opoczyńskiej, sztumskiej, ostrołęckiej, w okolicach Nowego Tomysła, Sierpca, Wągrowca, Starogardu Gdańskiego, Złotowa, a realizacja *furana* występowała na Warmii i Mazurach (w SGP PAN odnotowano ją za SGOWM). W przeciwieństwie do *firany* wyraz *franka* w różnych formach gwarowych (np.: *fieranka*, *foranka*, *chwiranka*) poświadczony został na obszarze całej Polski (zob. SGP PAN, t. 7: 540).

Na temat regionalnego zasięgu wyrazu *firana* można znaleźć drobniejsze wzmianki w różnych opracowaniach językoznawczych. Na fakt, że w mowie potocznej Wielkopoleanie unikają

zdrobnień, nawet pozornych, zwrócił uwagę Antoni Danysz. Z jednej strony autor podkreślił powszechność w Poznaniu szyldów typu „Tu prężą się firany”, a z drugiej niechęć samych poznaniaków do tego słowa, odbieranego jako zgrubienie (Danysz 1914: 259). O wyrazie *firana* jako regionalizmie poznańskim, nieznanym w Krakowie czy w Warszawie, wspomnieli również Kazimierz Nitsch (1914: 270), Józef Birkenmajer (1924: 145–146), a B. Kreja (1970: 79) rozszerzył zasięg jego występowania na Pomorze i być może też na inne bliżej nieokreślone regiony Polski. Zarówno ten badacz, jak i Bogdan Walczak (2016: 248) zwracają uwagę, że w Wielkopolsce *firana* to wyraz neutralny, a *firanka* postrzegana jest jako zdrobnienie odnoszące się do znacznie mniejszych zasłon².

Zasięg regionalny analizowanego słowa pozwala uściślić analiza cyfrowych zasobów polszczyzny, w szczególności biblioteki Polona. Okazuje się, że jego najstarsze użycia nie pochodzą z Wielkopolski, lecz z Galicji, a ponadto trzeba odnotować nazwę topograficzną *Firany*. Nosiła ją wieś na ziemi dobrzyńskiej, w gminie Zduny w dzisiejszym województwie kujawsko-pomorskim, na obszarze występowania dialektu wielkopolskiego. Nazwa została kilkakrotnie wymieniona w różnych opracowaniach z XIX i początku XX wieku (m.in.: Gawarecki 1825: 164; *Słownik geograficzny*). Być może powstała ona wskutek powszechnego występowania na tym terenie wyrazu *firana*, a mieszkańcy wsi trudnili się szyciem zasłon czy podobnych tkanin.

Najstarsze użycia wyrazu pospolitego *firana*, jakie udało się znaleźć, pochodzą z dzieł poety Walentego Gurskiego (zm. 1832) z lat 1817 i 1827. Po raz pierwszy wyraz występuje w przekładzie starożytnego eposu Klaudiusza Klaudian *Porwanie Prozerpiny*:

Lecz już nad ciemnym światem Xiężyc postępuje:

Weselne łoża, śliczną małżankę przyjmując.

Bogini nocy, stoi przed iego fi r a n y;

Wszacie szarey, świetnemi gwiazdy haftowanyj (W. Gurski, *Różne dzieła Walentego Gurskiego*, t. 5: *Tłumaczenia*, Druk. J. Schnaydera, Lwów 1817, polona.pl)³.

Z roku 1827 pochodzą natomiast *Nowe bajki i powieści*. Bajka XXX nosi tytuł *Firanki*. Występują w niej oba interesujące nas słowa:

Że pokóy zaciemniały przy oknach fi r a n y;

Pan domu, pozdejmować kazał ie ze ściany.

Aż się iedna z nich ozwie: – Nieczyń tego

Panie!

Skryte iest... ale wielkie nasze powołanie...

2 B. Walczak (2016: 248–249) przytacza anegdotę związaną z Henrykiem Ułaszynem, profesorem filologii słowiańskiej Uniwersytetu Poznańskiego, przybyłym do Wielkopolski ze Lwowa, a pochodzącym spod Humania: „Idąc ulicą, zauważył profesor szyld sklepowy *Firany i dywany* [...], zwrócił właścicielowi sklepu uwagę, że poprawnie po polsku nie mówi się *firana*, lecz *firanka*. Kiedy nazajutrz znowu przechodził tą ulicą, ujrzał szyld już «poprawiony»: *Firanki i dywanki*”.

3 Wyróżnienia w cytatach pochodzą od autorki.

F i r a n y pokóy zdobią – od spieki cię bronią –
Przed złodziejem, i wrogiem śpiącego zasłonią.
Po domowéy wygodzie; przejdź teraz do

ludzi:

Każdy ma swą firankę... którą innych ludzi...

Jeśli bez niéy zostanie? niedobrze się wyda...

I ty swoją zachowaj... bo zawsze się przyda (W. Gurski, *Nowe bajki i powieści*, Druk. P. Pillera, Lwów 1827, polona.pl).

Poeta okresu późnego oświecenia użył słowa *firana* kilkakrotnie nie tylko po to, by rymowało się z innymi (*haftowanyj*, *ściany*), ale też na początku jednego z wersów (wyrazy *firany* i *franki* mają taką samą liczbę sylab, więc nie mogło chodzić tylko o dostosowanie środka językowego do wiersza sylabotonicznego). Wiadomo, że twórca urodził się w Galicji w roku 1759, po ojcu zarządzał tam rozległymi dobrami ziemskimi (Kopeć 2016: 30). Z jednej strony fakt, że w idiolekcie oświeceniowego pisarza z południowo-wschodniej Polski znalazła się forma *firany*, może zaprzeczać wyłącznie jego regionalnemu (poznańskiemu) czy gwarowemu (typowemu dla wsi mazowieckich i wielkopolskich) charakterowi. Z drugiej strony nie można wykluczyć, że sam autor na mocy *licentia poetica* dokonał ucięcia w słowie *franka*, nigdy wcześniej nie spotkawszy się z *firaną*.

Za pierwszym rozstrzygnięciem przemawiają inne użycia słowa *firana* w literaturze spoza Wielkopolski. Pozbycie się sufiksu *-k-*, odbieranego przez użytkowników języka jako zdrobniały, podnosiło język do rejestru książkowego lub wzniosłego. Świadczy o tym następne w chronologicznej kolejności użycie odnalezione w Polonie. Pisarz okresu romantyzmu Ludwik Pietrusiński (1803–1865), również urodzony we Lwowie, użył słowa w dziele z 1843 roku:

Gruba pomroka padła na bałwany; dym naszego statku nie był prawie widzialny, kiedy nagle słońce majowe rozdarłszy czarne f i r a n y, ukazało nam znowu w niebieskości morza smugi ładu przy ujściu Tamizy (L. Pietrusiński, *Podróże, przejazdki i przechadzki po Europie*, t. 1, Nakładem G. Sennewalda, Warszawa 1843, polona.pl).

Forma *firany* została tu zastosowana w poetyckiej metaforze. Użyto jej do nazwania kłębow dymu, które rozsunało słońce. Słowo *firana* pada również w *Lalce* Bolesława Prusa. Wokulski rozmyśla:

Na co mi ten powóz?... Czy nie mógłbym jeździć dorożką albo tym oto trajkoczącym omnibusem z płóciennymi f i r a n a m i? (B. Prus, *Lalka*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1890, literat.ug.edu.pl).

Dopiero pod koniec XIX wieku w prasie wielkopolskiej zaczynają się masowo pojawiać ogłoszenia, w których występuje słowo *firana*. Najczęściej dotyczą one sprzedaży firanek, ale niekiedy też innych przedmiotów, np. drążków czy ram do suszenia firan, oraz świadczenia

usług, takich jak pranie, prężenie, szycie czy wieszanie firanek. Najwięcej anonsów pochodzi z Poznania (m.in. z „Dziennika Poznańskiego”, „Kurjera Poznańskiego” czy „Wielkopolanina”), ale zdarzają się też z innych miast, zarówno z dużych ośrodków, takich jak Bydgoszcz, Gniezno, Grudziądz, Toruń, jak i z mniejszych typu Kórnik, Nowy Tomyśl czy Pelplin, por.:

Gustaw Moses [...] poleca materye na suknie, fi r a n y, ręczniki, stołowiznę („Wielkopolanin” 1896, nr 35, polona.pl).

Nowość! Ramy do suszenia fi r a n po M. 10 i 15 za sztukę („Gazeta Poznańska” 1898, nr 54, polona.pl).

Parowa Pralnia „Neptun” Wolff & Co. Suszenie na powietrzu. Bielnik. Prężenie fi r a n („Kurjer Poznański” 1909, nr 220, polona.pl).

Zupełna wyprzedaż mego interesu po i niżej ceny kupna [...]. Wyprzedawać będę: [...] dywany, fi r a n y szpachtlowe, kołdry na łóżka („Gazeta Grudziądzka” 1900, nr 135, polona.pl).

Wielki wybór płócien [...]. Białe i kremowe fi r a n y, dywany pluszowe („Pielgrzym” 1908, nr 74, polona.pl).

Około 5000 użyć (co daje mniej więcej 50 procent) słowa *firana*, które można znaleźć w Polsce, pochodzi ze źródeł wydawanych w Poznaniu, głównie z czasopism. Na obszarze całego dialektu wielkopolskiego wystąpiło około 65 procent użyć słowa *firana*, jakie znajdują się w Polsce. Przy czym dokładne ustalenie ilościowe nie jest możliwe z tego względu, że na zapytanie *firana* wyszukiwarka wyrzuca wiele błędnych wyników (jako *firankę* interpretuje np. połączenia liter składające się na wyrazy: *frank*, *firma*, *strona*). Dla zapytania *firana* z ograniczeniem do Warszawy, Krakowa czy Łodzi otrzymujemy w większości błędne wyniki, podczas gdy dla samego Poznania większość wyników okazuje się trafiona. Niedoskonałość metody potwierdza natomiast spostrzeżenia dotyczące znacznej ilościowo przewagi użyć słowa *firana* w Wielkopolsce – po odjęciu błędnych wyników wyszukiwania dominacja źródeł poznańskich i innych z obszaru dialektu wielkopolskiego wzrosła. Dla porównania użycia słowa *firanka* w Poznaniu stanowią zaledwie około 7 procent wszystkich wyników wyszukiwania *firanki* w Polsce. W publikowanych mniej więcej w tym samym czasie ogłoszeniach w prasie innych regionów używano słowa *firanka*, por.:

Dywany krajowe, angielskie i francuskie, obicia meblowe, fi r a n k i najtańsze i wykwintne, portjery odpasowane [...] poleca najtańszy skład dywanów („Kurjer Warszawski” 1899, nr 123, polona.pl).

Przyjmuję bieliznę i fi r a n k i do prania, rękawiczki do chem. czyszczenia („Czas” 1919, nr 78, polona.pl).

Wyjątek stanowi prasa z Górnego Śląska, w której łatwo spotkać zarówno formę uciętą, jak i podstawową, por.:

Specjalność: Czyszczenie, kremowanie, wyciąganie firan („Górnoślązak” 1904, nr 216, polona.pl).

Paweł Kallabis, mistrz stolarski. Katowice-Zawodzie poleca swój wielki skład mebli, luster, desek do firanek („Górnoślązak” 1904, nr 206, polona.pl).

Na obszarze zdominowanym przez dialekt wielkopolski słowo *firana* nie występowało wyłącznie w ogłoszeniach prasowych czy na szyldach sklepów. Posługiwano się nim również w różnego typu wydawnictwach nieciągłych, używali go związani z Poznaniem literaci. Można je znaleźć m.in. w poradniku dla kobiet i służby (Bederska 1909), w podręcznikach akademickich (Gustowski 1910; Belina-Wojcikiewicz 1937), w dziełach literackich twórców związanych z Wielkopolską, takich jak Leon Sobociński (1932), Mieczysław Michałek (1938) czy Edward Balcerzan (1964, 1972), a także w pracy *Mowa tzw. Mazurów wieleńskich* Adama Tomaszewskiego – językoznawcy związanego z Wielkopolską. Gwarowy wyraz *gardyny* przetłumaczył on bowiem jako ‘firany’ (Tomaszewski 1936: 77).

Na podstawie źródeł udostępniionych w wyszukiwarce Polona można stwierdzić, że od końca XIX wieku i przez całe XX stulecie wyraz *firana* występował głównie w źródłach wielkopolskich. Dotyczy to zarówno prasy, jak i książek i potwierdza zasadność używania kwalifikatora *reg.* w słownikach wydawanych w ubiegłym stuleciu.

4. *Firana* jako słowo książkowe

Pamiętając o użyciach słowa *firana* w utworach literackich z XIX wieku, postanowiłam sprawdzić, czy poza Wielkopolską w wieku XX również nie było ono charakterystyczne dla poezji i prozy. Znalazłam wiele książek, głównie literatury pięknej (również poezji), ale też na przykład prace z zakresu historii sztuki, w których występuje słowo *firana*. Z łatwością można wskazać pozycje reprezentujące 1. czy 2. połowę XX wieku, a także nowe stulecie. Przy czym wykluczyłam z badań teksty autorów związanych z Wielkopolską oraz prace językoznawcze. Źródła reprezentują różne gatunki, style i okresy XX i XXI wieku. Oto przykładowe cytaty:

Spuszczono firany, sad oczom się skrył,

Ze srebrnych kandelabr zapłonął blask świec (J.N. Jaroń, *Z pamiętnika Górnoślązaka oraz inne wiersze liryczne*, Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku, Katowice 1932, polona.pl).

Deszcz nie przestawał padać. Bił w dach szopy hałaśliwie, bębniście, w pozbawionym drzwi otworze wejściowym poruszała się wciąż smagana wiatrem firana wody (E. Kabatc, *Jedenaście przykazanie*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1978, polona.pl).

Charakter państwa zdradza rodzaj obuwia, w jakim paradują jego żołnierze i funkcjonariusze policji. Jeśli przypomina ono cywilne, jest lekkie i wygodne, można być pewnym, że w kraju

swoboda nie musi kryć się za szczerze zasłoniętymi *firana* mi (W. Paźniewski, *Kołnierzyk Słowackiego. Eseje*, Arcana, Kraków 1999, polona.pl).

Rozchylenie odzwierciedlonych kotar, ukazujące jasną materię *firana*, przybiera kształt ostro zakończony kłina wskazującego na koniec ibisowego dzioba (M. Smolińska-Byczuk, *Młody Mehoffer*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2004, polona.pl).

Teksty pisane niekiedy bardzo wysokim stylem (naukowym, książkowym, wzniosłym), w tym literackie metafory, takie jak: *firana wody*, *firany dżdżu*, *mrugają firany*, potwierdzają, że słowo *firana*, mimo iż zostało utworzone na drodze derywacji wstecznej, w której wyniku powstają głównie potoczne augmentatywy i ekspresywizmy, należy pod tym względem do wyjątków. Ucięcie sufiksu kojarzącego się ze zdrobnieniami i spieszczeniami spowodowało, że derywat odbierany jest jako słowo książkowe, pasujące do wysokich rejestrów. Można też pokusić się o stwierdzenie, że do niektórych kontekstów wyraz *firanka* stylistycznie nie pasuje. Intuicyjnie nie dziwi na przykład, że twórca pisze o smaganej wiatrem *firanie wody*, a nie o *firance wody*. *Firanka* kojarzy się z czymś bardziej błahym, drobniejszym, przyziemniejszym, jest elementem wyposażenia domów, a więc tradycyjnie wpisuje się w przestrzeń działalności kobiet, odbieraną jako mniej prestiżowa. Metafory służą obrazowemu ujęciu zjawisk, które chce przedstawić autor. Znaczenie wydają się też mieć intuicyjnie postrzegana augmentatywność i ekspresywność derywatu oraz zdrobniałość leksemu podstawowego. Jeśli twórcy chcą zobrazować duży, rześisty, budzący lęk deszcz, sięgają po wyraz *firana*, por.: „Coś się poruszało za grubymi *firana* mi dżdżu” (J. Dukaj, *W kraju niewiernych*, SuperNowa, Warszawa 2000, NKJP).

Wyraz *firana* występował w literaturze pięknej i podnosił język do wysokich rejestrów mimo zastrzeżeń normatywnych. Stanisław Szober w *Słowniku ortoepicznym* (1937: 86) uznał omawiane słowo za prowincjonalizm wielkopolski, a jego używanie w innych regionach za błąd językowy. Podobne zastrzeżenie „*firanka* *nie*: *firana*” zawarł Stanisław Słoński w *Słowniku polskich błędów językowych* (1947: 52). Z kolei Zygmunt Brocki (1978) na łamach „Poradnika Językowego” krytykował pisarza Kazimierza Korkozowicza za posługiwanie się słowem *firana* w powieści *Maruta* z 1976 roku⁴. Pisał:

razi użycie wielkopolsko-pomorskiego prowincjonalizmu *firana* (zamiast ogólnopol. *firanka*), tym bardziej że wypowiada go przedwojenny w a r s z a w s k i dozorca: „Jeszcze przed powstaniem zakładałem mu *firany*” (s. 67). Ciekawe jest, że nie zareagowała tutaj warszawska redakcja książki (Brocki 1978: 71).

Inni badacze, o czym pisałam wcześniej, uważali, że *firany* nie są znane poza Poznaniem, a nawet – jak pisał A. Danysz (1914: 259) – „rażą [...] oczy i uszy samych Poznańczyków, których poczucie języka na nieco wyższy diapazon jest nastrojone”.

4 Wątpliwości odnośnie do poprawności słowa *firana* mają również użytkownicy języka (por. Lubaś 1982: 77).

5. *Firana* jako wyraz neutralny lub augmentatywny

Dokładniej przyjrzymy się realizacjom tekstowym z użyciem wyrazów *firana* i *firanka* pod kątem możliwego znaczenia augmentatywnego pierwszego z nich. Sprawdziłam wybrane kolokacje, w jakich oba wyrazy mogą występować. Wzięłam pod uwagę konteksty wskazujące na wielkość (czyli długość, szerokość, masywność, gęstość, grubość materiału) *firany* i *firanki*. Okazuje się, że o ile *firanki* mogą być zarówno krótkie, jak i długie, o tyle *firany* występują wyłącznie z kolokacją *długi*. *Ciężkie* i *balkonowe* częściej są *firany*. Niektóre konteksty ujawniają zatem intencję mówiącego, by przez użycie wyrazu zgrubiałego wyrazić fizyczne i estetyczne cechy okiennej ozdoby, takie jak: długość do ziemi, grubość materiału, gęstość oczek. Kontekst ten musi być jednak uzupełniony o inne wyrazy, ściślej charakteryzujące wygląd, czasem też zastosowanie *firan*, o których mowa w tekście, por.:

[P]amiętajmy, aby ciepłych grzejników nie zasłaniały meble czy długie *fira ny* („Dziennik Łódzki”, 3 X 2002, NKJP).

[I]nspektor sanepidu usłyszał, że ciężkie *fira ny* do samej ziemi są potrzebne, bo... wyciszają pomieszczenie („Dziennik Zachodni”, 3 IV 2001, NKJP).

Na oknach zaleca się powieszenie lekkich żaluzji i gęstych *fira n*, które skutecznie zatrzymują kurz wpadający z zewnątrz („Nasze Miasto Kraków”, 15 IV 2004, NKJP).

Fira ny balkonowe są praktyczną dekoracją, dzięki której wysokie okno balkonowe lub tarasowe prezentuje się elegancko [...]. Długie *fira ny* zapewniają więcej prywatności (nie tylko *firanki*.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

Interesujące są wypowiedzi, w których mówiący jednocześnie używa obu wyrazów do zarysowania fizycznej różnicy między *firanką* a *firaną*, por.:

Zamiast tradycyjnych *fira n* i ciężkich zasłon warto na oknie powiesić upiętą na taśmie krótką *fira nkę* w kolorze écru („Dziennik Bałtycki”, 20 VI 2000, NKJP).

Na rynku wybór *fira nek* jest bardzo szeroki – od tradycyjnych, gładkich, po *fira ny* typu „crush” – po kilku latach powracających [sic] do łask oraz wykonanych [sic] z organzy czy innych nowoczesnych, bardzo zdobnych materiałów („Gazeta Poznańska”, 9 XI 2005, NKJP).

Z powodu wyjazdu są bardzo tanio do nabycia [...] bardzo dobre żelazne drążki do stórk i do *fira nek*, rama orzechowa do *fira n* balkonowych („Wielkopolanin” 1898, nr 99, polona.pl).

Podobnie pokazuje kolejne ogłoszenie, w którym sklep oferuje wąskie *franki* i odpasowane, szyte na miarę, szerokie *firany* i story, por.:

Stołowiznę [...]. *Fira nki* wąskie metr 10 fen., szersze 30 fen., 40 fen. do 1,20 mk. *Fira ny* odpasowane i story od 2,50 mk. począwszy („Dziennik Poznański” 1897, nr 72, polona.pl).

Augmentatywność wyrazu *firana* „ujawnia się” w niektórych kontekstach, jednak musi być ona na ogół wsparta innymi środkami słownymi.

6. *Firana* jako wyraz środowiskowy handlowy

Nowsze słowniki wskazują, że w ostatnich latach regionalizm poznański rozprzestrzenił się na całą Polskę jako wyraz środowiskowy handlowy. Ponieważ w Polonie mamy do czynienia ze stosunkowo niewielką reprezentacją źródeł powstałych w obecnym stuleciu, pomocne w sprawdzeniu tego okazały się NKJP i wyszukiwarka Google.

W NKJP znajduje się 967 akapitów pasujących do zapytania *firana*. Dominują gazety, zwłaszcza dzienniki, na drugim miejscu znajduje się Internet, na trzecim są książki. Najstarsze użycia pochodzą z roku 1988, a najwięcej powstało po 2000. Najczęstszymi kolokacjami są szyki: *firany*, *zasłony* oraz *firany i zasłony*, rzadziej *zasłony i firany*. Wśród innych częstych kolokacji można wskazać: *producent*, *katalog*, *salon firan*; *sklep z firanami*; *wieszać firany*; *szycie firan*. Jak widać, wiele użyć związanych jest z produkcją i sprzedażą okiennych ozdób. Oczywiście w takich kontekstach występuje też wyraz *firanka*, lecz w jego wypadku najczęstsze kolokacje według kolokatora Pelcra to: *białe, muślinowe firanki*; *firanki wiszą, zasłaniają coś*; *wieszać, zasłonić firanki*; *uchylić firankę*. Kolokacje te nie wywołują skojarzeń z produkcją i sprzedażą.

Teksty, w których występuje słowo *firana*, są różne, ale szczególnie łatwo znaleźć wśród nich:

(1) ogłoszenia dotyczące zatrudnienia krawcowej do szycia firan lub sprzedawczyni do salonu z firanami, por.:

SALON F i r a n i Zaslón zatrudni panią doświadczoną w tej branży („Dziennik Polski”, 19 VII 2005, NKJP);

(2) reklamy, por.:

Salon f i r a n i dywanów przy ul. Traugutta 9 zaprasza klientów zainteresowanych kupnem f i r a n, tkanin dekoracyjnych i dywanów („Dziennik Łódzki”, 31 VIII 2001, NKJP);

(3) wpisy na forach dotyczące otrzymania, zamówienia itp. katalogu firan, por.:

Wczoraj dostałam katalog f i r a n Wisan (forumowisko.pl, NKJP);

(4) teksty poradnikowe z zakresu dekoracji okien, por.:

Bardzo modne są f i r a n y batystowe w kolorach ziemi, sinym, grafitowym, czarnym i gustownie do nich dobrane (koordynaty) zasłony, również batystowe („Gazeta Wroclawska”, 23 IV 2002, NKJP).

W NKJP z jednej strony mamy do czynienia z książkowymi, literackimi użyciami słowa *firana*, o których była mowa w poprzednim podrozdziale. Z drugiej – wyraźne są konteksty

odnoszące się do produkcji i sprzedaży firan oraz teksty o charakterze poradnikowym, dotyczące dekoracji okien.

Przejrzałam strony internetowe różnych firm produkujących lub sprzedających firany. Zwróciłam uwagę na oficjalne nazwy przedsiębiorstw i eksponowane na stronach internetowych hasła reklamowe. W nazwach niektórych firm występuje słowo *firanka*, por.: Nie tylko firanki (nietylkofiranki.pl), Fabryka Firanek i Koronek HAFT SA, Fabryka Firanek Wisan SA, Fabryka Firanek i Koronek FAKO SA. Trzy ostatnie należą do największych w Polsce fabryk ozdób okiennych i mogą pochwalić się długą historią. Fabryka Firanek i Koronek HAFT powstała w roku 1878, a dwie pozostałe w 1951.

Spośród firm, których nazwy zawierają wyraz *firana*, można wskazać m.in.: Alena Firany, Firany Ines, Grand Firany, Igmarr Salon Firan, Ozlem Firany, Romario Firany, Salon Firan Bachowice, Świat Firan. Salon Firan Bachowice powstał w roku 1990, pozostałe firmy zaczęły działalność w latach 90. XX wieku lub w nowym stuleciu. Popularna polska sieć sklepów z tekstyliami Eurofirany połączyła interesujące nas słowo z inną modą z zakresu tworzenia nazw firm po roku 1990. Pojawiają się też nazwy łączące słowo *firany* lub sam jego rdzeń z popularnymi współcześnie zapożyczonymi członami, w efekcie czego powstały nazwy *Firaneo*, *Firantex* czy *e-Firany*. Tendencja, jaka się zarysowuje, potwierdza rozpowszechnienie słowa *firana* w języku producentów i handlowców w ostatnich trzech dziesięcioleciach.

Na głównych stronach internetowych wymienionych producentów i sprzedawców tekstyliów można znaleźć slogany reklamowe oraz reklamy zachęcające do sprawdzenia asortymentu firmy, skorzystania z promocji itp. Wybrałam te, które zawierają słowo *firana* lub *firanka*. Zebrałam 21 haseł. Tylko w 5 wystąpiło słowo podstawowe, np. „F i r a n k i dla dzieci w super cenie” (firanyines.pl, dostęp: 10 czerwca 2022). W 16 hasłach występuje derywat, np.:

ALENA – f i r a n y i zasłony marzeń! (alena-firany.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

F i r a n a tygodnia z rabatem –50% (fako.com.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

W naszym sklepie znajdziecie Państwo szeroki wybór produktów: f i r a n i zasłon do Państwa domu (swiat-firan.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

Obszywanie i skracanie f i r a n szyte na Twoją miarę (grandfirany.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

Wiosenne okazje –50%. F i r a n y makarony, zasłony, f i r a n y w kwiaty (nietylkofiranki.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

Przejrzałam strony internetowe popularnych sieci oferujących wyposażenie domów: Agata Meble, AlmiDecor, Black Red White, Castorama, Eurofirany, Home and You, Homla, Ikea, Jysk, Leroy Merlin, Merkury Market, Mrówka, Obi, a także strony aukcyjne allegro.pl i olx.pl. Okazuje się, że tylko na jednej stronie – ikea.pl – znajduje się kategoria „Firanki i zasłony”. Na 14 pozostałych kategoria, w której umieszczono omawiane dekoracje, została nazwana z użyciem słowa *firana*, np.: „Firany, zasłony i akcesoria” (agatameble.pl, dostęp: 10 czerwca 2022), „Zasłony i Firany” (homla.com.pl, dostęp: 10 czerwca 2022), „Firany gotowe” (merkurymarket.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).

W różnych tekstach – służących reklamie i komunikacji z klientem – przedsiębiorstwa zajmujące się sprzedażą lub produkcją tekstyliów okiennych częściej używają derywatu ujemnego. Wyraźnie zauważalna jest moda na wybieranie spośród dwóch synonimów słowa krótszego. Przewaga formy *firana* nad *firanką* wskazuje na specjalizację pierwszej w kierunku handlowym.

Specyfiką wyrazów augmentatywnych jest to, że wartości ekspresywne, jakie one niosą, zwykle wysuwają się na plan pierwszy, a cechy poznawcze danego obiektu ulegają neutralizacji. Tak dzieje się na przykład w wypadku słów *aptekarza* czy *wóda*, które mają wyłącznie funkcję ekspresywną (Skulina 1959: 200–201). W odniesieniu do derywacji wstecznej można jednak zauważyć też odwrotny proces. Przyrostek *-k-*, przyjmujący stosownie do rodzaju rzeczownika postaci *-ek*, *-ka*, *-ko*, jest jedną z powszechnie rozpoznawanych przez użytkowników języka cech wyrazów zdrobniałych. Mówiący kojarzy obecność w wygłosie zbitek literowych *-ek*, *-ka*, *-ko*, *-ki* itd. ze zdrobniałością, nawet jeśli dane wyrazy nie są w istocie zdrobnieniami. W efekcie podstawy słowotwórcze mogą być odbierane jako zdrobniałe, a często też nacechowane ekspresywnie, z kolei utworzone od nich na drodze derywacji wstecznej zgrubienia jako podstawowe, ekspresywnie neutralne, co często jest przez mówiącego, a zwłaszcza piszącego, pożądaną. Ta zależność wpłynęła zapewne z jednej strony na zmianę w zakresie występowania i nacechowania słowa *firana*, a z drugiej na pewną stałą tendencję. Otóż co najmniej od początku XIX wieku (jeszcze w znaczeniu ‘zasłona’) i przez cały wiek XX funkcjonowało ono w bardzo wysokich rejestrach stylistycznych polszczyzny i nadal w takich funkcjonuje, mimo że przez różnych badaczy polszczyzny było postrzegane jako wyłącznie poznański regionalizm, a od lat 30. XX wieku dodatkowo ciążyły na nim normatywne ograniczenia S. Szobera (1937).

Omawiany derywat co do zasady nie różni się znaczeniowo od podstawowego, zawsze akceptowanego, leksemu *firanka*, ale widocznie odpowiada na inne potrzeby użytkowników języka. W utworach literackich i w innych tekstach pisanych wysokim lub naukowym stylem przez brak litery *-k-*, odbieranej jako deminutywny lub pieszczotliwy sufix, brzmi dostojniej, pasuje do poważnych kontekstów, może stawać się ośrodkiem metafor obrazujących budzące przestrach zjawiska. Takie funkcje nie zawsze może pełnić *firanka* ze względu na obudowaną skojarzeniami częstkę *-ka*. Również z tych powodów w kontekstach handlowych, w reklamach ozdób okiennych słowo *firanka* zaczęło być wypierane przez *firanę*. Odbierana przez użytkowników języka neutralność tej formy wydaje się bardziej profesjonalna, podczas gdy zdrobnienia (w tym potencjalne) brzmią bardziej swojsko. Nie bez znaczenia pozostaje zapewne podobieństwo budowy i brzmienia formy *firana* do nazw innych tekstyliów (por.: *tkanina*, *zasłona*, *kotara*, *serweta*), które po dołączeniu przyrostka *-ka* zyskują znaczenie deminutywne. Stąd też przypuszczalnie wynika duża frekwencja kolokacji typu *firany* i *zasłony*, *firany* *makarony*. Takie połączenie jest chociażby łatwiejsze i szybsze do wymówienia niż *firanka* i *zasłona* czy *firanki* *makarony*.

Słusznie dawniej wprowadzany kwalifikator regionalny w nowszych słownikach języka polskiego został wyparty przez kwalifikację środowiskową handlową. Wobec całkiem dużej frekwencji w literaturze pięknej zastosowanie miałyby tu także kwalifikator książkowy. Rodzi się natomiast pytanie, czy kwalifikator *reg.* w starszych słownikach był rzeczywiście zasadny,

skoro omawiane słowo występowało od początku XIX wieku zarówno w gwarach, jak i w języku literackim różnych regionów Polski, a ponadto poświadczają je słowniki dwu- i wielojęzyczne. Funkcjonowało przez cały wiek XX inaczej, niżby chcieli normatywiści i inni znawcy bądź miłośnicy języka, również współcześni (por. Malinowski 2008).

Źródła

- Balcerzan E. 1964: *Pobyt*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Balcerzan E. 1972: *Któż by nas takich pięknych: tryptyk*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Bederska E. 1909: *Dobra służąca, czyli Co powinnam wiedzieć o służbie i na służbie. Poradnik dla służących*, Księgarnia i Drukarnia Św. Wojciech, Poznań.
- Belina-Wojcikiewicz K. 1937: *Geografia gospodarcza Polski na tle stosunków międzynarodowych*, Spółka Pedagogiczna, Poznań.
- Google Books (online: books.google.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).
- Gustowski A. 1910: *Towaroznawstwo branży kolonialnej i spożywczej*, cz. 1: *Artykuły spożywcze (z rycinami)*, Wydawnictwo „Kupca”, Poznań.
- Michałkiewicz M. 1938: *Przewrót. Reportaż powieściowy z życia współczesnego*, Nakładem W. Michałkiewicza, Poznań.
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: www.nkjp.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).
- Polona (online: www.polona.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).
- Sobociński S. 1932: *Poznań w karykaturze. Szopka i szopa lokalna*, Czcionkami „Kupca”, Poznań.

Bibliografia

- Birkenmajer J. 1924: *Oddrabnianie*, „Język Polski” IX, z. 6, s. 143–146.
- Bobrowski F. 1844: *Lexicon latino-polonicum*, t. 1–2, nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, Wilno.
- Boehme E. 1913: *Liliput Wörterbuch: deutsch-polnisch*, Schmidt & Günther, Leipzig.
- Brocki Z. 1978: *Dlaczego żandarma polskiego nazwano kanarkiem?*, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 68–73.
- Danysz A. 1914: *Odrębności słownikarskie kulturalnego języka polskiego w Wielkopolsce w stosunku do kulturalnego języka Galicyi*, „Język Polski” II, z. 8–10, s. 243–261.
- Gawarecki W.H. 1825: *Opis topograficzno-historyczny ziemi dobrzyńskiej*, Nakładem i drukiem K. Kuliga, Płock.
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Kopeć B. 2016: *Blaski i cienie życia małżeńskiego w utworach komediowych Walentego Gurskiego*, „Dydaktyka Polonistyczna”, t. 2, nr 11, s. 30–39.
- Kreja B. 1970: *O tzw. derywacji wstecznej odrzeczownikowej*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 9, s. 61–94.
- L: S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Drukarnia XX. Pijarów, Warszawa 1807–1814.
- Liebkind H. 1855: *Słownik niemiecko-rosyjsko-polski*, Drukarnia J. Jaworskiego, Warszawa.
- Lubaś W. 1982: *Sposoby ujawniania społecznej waloryzacji wariantów współczesnej polszczyzny ogólnej*, [w:] S. Urbańczyk (red.), *Język literacki i jego warianty. Księga referatów VIII Sesji Międzynarodowej Komisji Słowiańskich Języków Literackich w listopadzie 1980 r.*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 73–82.
- Malinowski M. 2008: *Komu przeszkadzało słowo firanka?*, obcyjezykpolski.pl, 19 listopada 2008 (online: <https://obcyjezykpolski.pl/komu-przeszkadzalo-slowo-firanka/>, dostęp: 10 czerwca 2022).
- Nitsch K. 1914: *Odrębności słownikowe Poznania, Krakowa, Warszawy*, „Język Polski” II, z. 8–10, s. 261–270.
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 1–50, Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- SGOWM: *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, red. Z. Stamirowska (t. 1–3), H. Perzowa (t. 3–5), D. Kołodziejczykowa (t. 4–6), K. Sobolewska (t. 6–8), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1987–1991 (t. 1–2), Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Warszawa–Kraków 1993–2021 (t. 3–8).

- SGP PAN: *Słownik gwar polskich*, red. M. Karaś (*Źródła*, t. 1), J. Reichan (t. 2–9, z. 2), S. Urbańczyk (t. 2–5), J. Okoniowa (t. 6–9, z. 2), B. Grabka (t. 7–10, z. 3), R. Kucharzyk (t. 9, z. 2 – t. 10, z. 3), t. 1–3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1977–1991; t. 4–10, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków 1992–2021.
- SGPKarl: J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Akademia Umiejętności, Kraków 1900–1911.
- SJPDor: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- Skulina T. 1959: *Rzeczowniki augmentatywne wstecznie derywowane (Z zagadnień słowotwórczych mowy potocznej)*, „Język Polski” XXXIX, z. 3, s. 190–202.
- Sł.: F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków 1952–1982.
- Słoński S. 1947: *Słownik polskich błędów językowych*, Czytelnik, Warszawa.
- Słownik geograficzny: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1–14, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, J. Krzywicki, Druk „Wiek”, Warszawa 1880–1914.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakł. prenumeratorów i Kasy im. Miąnowskiego, Warszawa 1900–1927.
- SWil: *Słownik języka polskiego*, t. 1–2, wyd. staraniem i kosztem M. Orgelbranda, Wilno 1861.
- Sober S. 1937: *Słownik ortoeiczny*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa.
- Tomaszewski A. 1936: *Mowa tzw. Mazurów wieleńskich*, Instytut Zachodnio-Słowiański, Poznań.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Walczak B. 2016: *Wielkopolska a język – z perspektywy historyka polszczyzny*, [w:] B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka, A. Piotrowska-Wojaczyk (red.), *Język w regionie, region w języku*, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań, s. 237–250.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: wsjp.pl, dostęp: 10 czerwca 2022).
- WSPP PWN: *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Żmigrodzki P., Bańko M., Batko-Tokarz B., Bobrowski J., Czelakowska A., Grochowski M., Przybylska R., Waniakowa J., Węgrzynek K. (red.) 2018: *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.

Summary

When is a *franka* a *firana*? Semantics and pragmatics of the lexical unit from the 19th century to contemporary world (in relation to the works on the *PAS Great Dictionary of Polish*)

Keywords: contemporary Polish, lexical chronology, stylistics, pragmatics, semantics.

The article explores the geographic, stylistic and pragmatic evolution of the lexical unit *firana* (‘curtain’) from a diachronic perspective, using data from dictionaries, digital libraries and corpora of the Polish language. The author points out that this word is an example of derivation called “truncation”, and presents it as a dialect, regional (Poznań origin) and augmentative word. The researcher draws attention to the use of the word in literature and commercial texts. She comes to the conclusion that the derivative in question essentially does not differ in meaning from the word-formation basis, but it responds to the different needs of Polish speakers.